

David Brubeck. © Yousuf Karsh. Forrás: Gramofon – archív

 Márton Attila

A klasszicista jazz feltalálója 100 éve született Dave Brubeck

Az idősebb jazz-zenészek és rajongók, de még a középgeneráció számára is a műfaj legismertebb képviselőinek egyike. Nemcsak azért, mert mindenki számára befogadható muzsikával ajándékozta meg hallgatóit, de azért is, mert hosszú és csaknem az utolsó pillanatig aktív életet élt: mindössze nyolc éve búcsúztunk el tőle, és már születésének centenáriumát ünnepelhetjük. Jelentősége abban áll, hogy megteremtette a jazz és a kortárs klasszikus zene szoros kapcsolatát, kiszélesítette a műfaj határait, és rendkívül sok embert nyert meg világszerte a jazzkedvelők táborának.

Muzikális családba született Kaliforniában, két bátyja zene-tanár volt, édesanyja zongorázott. Az ambiciózus nő neves klasszikus zongoraművészt akart faragni tehetséges fiából, aki négyévesen zongorázni, kilencévesen pedig csellózni kezdett. Darius Milhaudnál és Arnold Schönbergnél folytatta tanulmányait, a magas színvonalú képzés során zeneszerzést és hangszerelést is tanult. De a jazz varázsa már eközben is megérintette: szvingzenekarokban muzsikált, big bandet szervezett, majd Jazz Workshop Ensemble nevű kísérleti oktettjében már olyan későbbi világhírű partnerei tűntek fel, mint az altszaxofonos Paul Desmond, a vibrafonos-dobos Cal Tjader és a klarinétos Bill Smith. Tjader és Ron Crotty bőgős társaságában létrehozott triójára és lemezfelvételeikre a szakma és a közönség is felfigyelt. 1951-ben alapított kvartettformációja is egyre nagyobb ismertségre tett szert. Ugyanakkor kemény bírálatok érték harmóniai és ritmikai újításai miatt George Shearing, Thelonious Monk, Dizzy Gillespie és John Coltrane, de sok jazzrajongó részéről is. Páratlan és aszimmetrikus ütembeosztások, 6/8-os, 7/8-os, 5/4-es vagy 9/8-os ritmusképletek is megjelentek játéukban. A klasszikus zenére emlékeztető *cool* hangzás, az intellektuális attitűd, Desmond éteri hangzású altszaxofon-soundja idegenül hangzottak a melodikus szving és a fergeteges be-bop stílus irányzatain felnőtt jazzgenerációk számára. Nem véletlen, hogy népszerűségük az egyetemi klubok világában kezdődött, és aztán viharsebesen nőtt. (Jazztörténeti érdekesség, de bátran kijelenthető, hogy az európai klasszikus zenei hatások révén a nyugati parti muzikusok, köztük Brubeck is éppen úgy a *cool* feltalálói, mint a keleti part ikonikus figurái, mindenekelőtt Miles Davis.)

Brubeck klasszikusnak mondható kvartettfelállása másfél évtizeden át a jazzvilág egyik legismertebb és legsikeresebb együttese volt. Az '50-es évek vége felé alakult ki az a formáció, melynek neveit úgy fűjták a rajongók, mint egy focicsapatéit: a két sztárzenész, Brubeck és Desmond mellett az afroamerikai Gene Wright bőgőzött és Joe Morello dobolt. (Wright alkalmazása merész lépés volt a zenekarvezető részéről, 1958-ban például le kellett mondania dél-afrikai turnéjukat, mert a helyiek fehér bőgőst akartak...) Óriási hazai sikerei mellett körbeturnézza az egész világot, a nemzetközi fesztiválok fő attrakciója volt. A kvartett hihetetlen intenzitással dolgozott, 1958-ban például 125 koncertet adtak 40 országban. Desmond kiválása után a fáradhatatlan művész időközben felnőtt fiaival vagy vendégfűvóssal (klarinétossal vagy szaxofonos-sal) dolgozott, közülük Bill Smith, Bob Militello és Jerry Bergonzi voltak a legismertebbek. A Brubeck família igazi jazzdinasztia volt: a négy fiú is profi muzikus lett. A legidősebb, Darius – aki apja mestere, Milhaud után kapta a nevét – maga is pianista és zeneszerző. A multi-instrumentalista Chris elektromos bőgőn és harsonán játszott apja első budapesti koncertjén; Danny dobos,

Matthew pedig csellista lett: *Two Generations of Brubeck* néven turnéztak is világszerte.

Dave Brubeck szédítő pályájának csupán vázlatos leírása is kimerítené egy róla szóló monográfia kereteit. Számptalan népszerűségi listát nyert otthon és külföldön, szerepelt a *Time* magazin címlapján, egyetemek díszdoktora lett, kitüntetései se szeri se száma, többször is játszhatott a Fehér Házban négy elnök és magas rangú vendégeik jelenlétében. A jazz fénykorának mondható időszakban, az ötvenes évektől több évtizeden keresztül a legismertebb és legnépszerűbb előadók közé tartozott. A nagy bluesénekessel, Jimmy Rushinggal is készített lemezt, s nem véletlenül jelent meg 1958-ban egy olyan lemeze *Real Ambassadors* címmel, amelyen az akkor világsztárként ünnepeelt Louis Armstrong társaságában a Brubeck Quartet is szerepelt. Az sem volt véletlen, hogy az amerikai külügyminisztérium által szponzorált turnékra a vasfüggönyön túra és a harmadik világ országaiba is gyakran küldték. 1987-ben még a Szovjetunióba is eljutott. A sok-sok megismert ország zenéjét is hasznosította kompozíciós munkásságában, így az *Impressions of Eurasia* című nagylemezén szereplő egyik szerzeményének címe *Dziekuje* lett, ami lengyelül „köszönöm”-öt jelent. De szerzeményeinek listáján földrajzi nevek sokasága mutatja, hogy mennyi helyen is járt a jazz egyik legfontosabb nagykövete.

Magyarországon meglehetősen későn, 1983-ban lépett fel először, amikor is a Budapest Sportszarnokban ezrek voltak kíváncsiak előadására. Hatvanon is túl volt már ekkor, és ki gondolta volna, hogy még kétszer is vendégünk lesz: csaknem másfél évtizeddel később, 1997-ben, sőt, még 2003-ban, 83 éves korában is élvezhattuk zongorajátékát.

Brubeck hallatlan népszerűségéhez az is hozzájárult, hogy a neki tulajdonított, de valójában Paul Desmond nevéhez fűződő szerzemény, a *Take Five* világlágerré vált. De Brubeck több saját kompozíciója, mint az *In Your Own Sweet Way* vagy a *The Duke* is bekerült a legkedveltebb jazz-sztenderdek sorába. Garay Attila is legemlékezetesebb jazzélményei között emlegette, hogy egy hosszabb törökországi munkája során alkalma volt találkozni a nagy példaképpel. Brubeck különösen szerette a török népzene, hosszabb időt is töltött ott, a *Blue Rondo à la Turk* eklatáns példája az egzotikumok iránti érdeklődésének. Érdekes, hogy elsősorban a kvartettformációt kedvelte, mégis létezett egy ötös felállítás, amelyben Paul Desmond és Gerry Mulligan is játszott három európai koncerten, s aminek zenei termését lemezen is kiadták. Emellett duettfelvételeket is készített legfontosabb zenésztársával és örök barátjával, Paul Desmondmal.